

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Škola:	Gymnázium, Brno, Slovanské náměstí 7
Šablona:	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Název projektu:	Inovace výuky na GSN prostřednictvím ICT
Číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0940
Autor:	Kamila Novotná
Tematická oblast:	Latinská gramatika: Lexikologie a lexikum
Název DUMu:	I. Struktura latinského slova
Kód:	VY_32_INOVACE_LA.2.01
Datum:	10.9.2012
Cílová skupina:	Žáci středních škol
Klíčová slova:	Morfologická analýza – předpona – kořen – kmen – přípona - koncovka
Anotace:	Tento dokument je metodikou a pracovním listem, který slouží k ověřování znalostí struktury slov. Je průpravou pro rozpoznávání významu latinských slov a slov z latiny přejímaných do češtiny.

Obtížnost: ** (z možných *****)

Časová náročnost: 1 vyučovací hodina

I. Struktura latinského slova/Morfologická analýza

Podrobná struktura slova může vypadat takto:

Nejmenší významovou jednotkou je **kořen**. Pro kořen stačí v indoevropských jazycích obvykle dvě souhlásky a jedna samohláska. K němu přistupuje **kmenová samohláska nebo souhláska** a společně tvoří kmen.

Př.: *ad-* *voc-* *a-* *t-* *i*
 ex- *spir-* *a-* *tion-* *is*

Ne vždy se podaří rozlišit kořen od kmene. V některých případech kvůli hláskoslovnému vývoji neurčíme hranice mezi příponou a koncovkou. Splývají. Předpony i přípony lze kumulovat v jediném slově. Pak rezignujeme na určení kořene, případně kmene a hovoříme o slovotvorném základu slova. Chápeme jej jako nejdůležitější část nejbližšího předcházejícího slova. Je to část, která se v obou slovech opakuje. Tedy např. určujeme-li slovo *donatio/darování*, které bylo vytvořeno z předcházejícího *donum/dar* a toto z původního slovesa *do, dare*, určíme jako slovotvorný základ část *-don-*.

V latině určujeme **kmen z tvaru genitivu singuláru u substantiv a adjektiv**. Kmen je to, co zůstane **po odtržení genitivní koncovky**. (Ve slovnících je genitiv singuláru vždy uveden na druhém místě za nominativem singuláru. Je-li kmen shodný v obou pádech, uvádí se na druhém místě jen koncovka genitivu sg.) Např.: Slovníkový tvar slova *exemplum, i, n.* = *příklad* má kmen *exempl-*. Odrhli jsme genitivní koncovku *-i*. Slovo *expiratio, onis, f.* = *vydechování*; též *doba účinnosti zj. léku*: koncovka genitivu sg. je *-is*. Zůstává tedy kmen rekonstruovaný z genitivu: *expiratio-*.

Latinská slova byla a jsou **přebírána do dalších jazyků a terminologie právě v podobě genitivního kmene** a jazyky jako čeština (užívající pádové koncovky/flektivní) k tomuto latinskému kmeni přidávají koncovky dle českých vzorů.

U sloves pak zjistíme **kmen z tvaru infinitivu prézentu aktiva po odtržení koncovky -re**. Např.: od *vocare* je kmen *voca-*, od *movere* je kmen *move-*.

Podle zakončení kmene se zařazují v latině jak substantiva s adjektivy, tak slovesa do gramatického systému. V češtině se tento princip používal do 15. st., ale jeho pozůstatky pozorujeme v jazyce dodnes, např. vzor *předseda/starosta* je starý a-kmen, proto gen. sg. *předsedy/starosty* stejně jako *ženy*.

Cvičení ad I:

1. Urči jednotlivé části slov (můžeš rozepsat do tabulky):

Amicae, linguarum, decantat, interrogantur, infinitivum, oratore, regionibus, Atlantis, homini.

	<i>předpona</i>	<i>kořen</i>	<i>kmenová samohl./souhl.</i>	<i>přípona</i>	<i>koncovka</i>

2. Z jakých latinských slovo tvorných základů vznikla tato slova:

vokativ	terrarium
vitalita	nacionální
industriální	imperativ
populární	disciplína
movitý	video

3. Která ze slov uvedených ve cv. 2 přešla do angličtiny (do jiných jazyků?)

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoli další využití podléhá autorskému zákonu.

BIBLIOGRAFIE

Pražák, J. M. – Novotný, Fr. Latinsko-český slovník. Praha 1955.

Quitt, Z. – Kucharský, P. – dědicové. Česko-latinský slovník. Příloha. Praha 1993. ISBN 80-04-26466-2.